

Een zuster verpleegt in een Antwerps ziekenhuis gewonde soldaten. Midden: vier momenten tijdens een

De grote oorlog

‘De artsen voedden de oorlog’

Doordat moderne wapens afschuwelijke verwondingen veroorzaakten, betekende de Eerste Wereldoorlog een impuls voor de plastische chirurgie. Al knapten slachtoffers er weinig van op.

TEKST **Co Welgraven**

De Britse militair John Bagot Clubb was in een loopgraaf in Noord-Frankrijk aan het praten met een makker toen hij de inslag van een granaat hoorde. “Even leek ik langzaam de lucht in te zweven en weer even langzaam terug te vallen. (...) Ik voelde iets los liggen in mijn linkerkaak, alsof ik een kippepootje in mijn mond had. In werkelijkheid was het mijn halve kaak die was afgebroken, met tanden en al, en die rondzwierf in mijn mond.”

Bagot Clubb was voor de rest van zijn leven getekend. Hij was een van de vele gezichtsmissen uit de Eerste Wereldoorlog. Volgens schattingen raakten ruim driekwart miljoen mannen uit Groot-Brittannië, Frankrijk en Duitsland gewond aan hun aangezicht. In een derde van de gevallen leidde dat tot een permanente verminking. Met andere woorden: zo’n 280.000 mannen uit deze drie landen waren door de oorlog misvormd.

Nou kwam John Bagot Clubb relatief gezien nog goed weg. Hij onderging een aantal operaties, was daarna redelijk toonbaar, maar ging wel door het leven als ‘de man met de kleine kaak’. Hij kon zelfs zijn militaire carrière vervolgen, uiteindelijk schreef hij het tot luitenant-generaal en mocht hij zich Sir noemen.

Maar in de meeste gevallen betekende een verminking een dramatische wending in het leven, die soms tot zelfdoding leidde. Een Franse onderwijzer, Lazé genaamd, raakte in de oorlog zwaargewond, verloor het zicht in zijn ogen, en kon daardoor zelf niet zien dat hij onherkenbaar verminkt was. Toen hij thuis kwam, riep zijn zoon uit: “Dat is papa niet!” De onderwijzer realiseerde zich dat hij voor zijn omgeving een monster was geworden en benam zich het leven.

Het kwam zelfs voor dat ziekenhuizen aan familieleden van soldaten lieten weten dat hun dierbare aan zijn verwondingen was bezweken, terwijl die nog leefde. “Zo werd een pijnlijke confrontatie vermeden”, zegt medisch historicus Leo van Bergen. “De misvormde man bleef dan bijvoorbeeld als tuinier in het ziekenhuis.” Van Bergen is auteur van het boek ‘Zacht

en eervol. Lijden en sterven in de Grote Oorlog’. In die oorlog werden voor het eerst op grote schaal mitrailleurs, granaten en gifgas ingezet. Die nieuwe wapens konden de meest afschuwelijke verwondingen veroorzaken, zo bleek al vrij snel op het slagveld en in de loopgraven.

Plastische chirurgie

Vooraf de verwondingen aan het gezicht gaven een impuls aan een nieuwe tak van de geneeskunde: de plastische chirurgie. Al moeten we die ook weer niet groter maken dan hij was, zegt Van Bergen: “Je weet niet wat er was gebeurd als er geen Grote Oorlog was geweest. Misschien was de plastische chirurgie ook wel opgekomen. Want in die tijd nam het autoverkeer immers ook toe, met alle ongelukken van dien. De plastische chirurgie had dan wellicht minder snel een hoge vlucht genomen, maar het aantal slachtoffers was ook een heel stuk kleiner geweest. Daar moet je ook naar kijken: wat is de prijs van de vooruitgang geweest?”

Twee artsen wisten zich vanaf 1914 in de kersverse discipline te onderscheiden: Harold Gillies, Nieuw-Zeelandse van geboorte en opgeleid als KNO-arts, en de Nederlander Johannes Esser, van oorsprong huisarts, die voor de Centralen werkte (Duitsland en Oostenrijk/Hongarije) en voor zijn werk veel in Berlijn, Boedapest en Wenen verbleef. Hij was bovendien een gerenommeerd kunstverzame-

‘De misvormde man bleef als tuinier in het ziekenhuis. De familie kreeg te horen dat hij aan zijn verwondingen was bezweken.’